

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/544,Rocznica-wprowadzenia-Stanu-wojennego-13-grudnia-1981-r.html>
2021-09-27, 22:23

Rocznica wprowadzenia Stanu wojennego - 13 grudnia 1981 r.

Przygotowania do stanu wojennego rozpoczęto na ponad rok przed jego wprowadzeniem. W październiku 1980 r. – a zatem kilka tygodni po podpisaniu porozumień społecznych w Szczecinie i Gdańsku umożliwiających utworzenie NSZZ „Solidarność” – Komitet Obrony Kraju i działający z jego polecenia Sztab Generalny Wojska Polskiego przystąpiły do opracowywania planów takiej operacji.

Zajmowano się tym także w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych – 3 listopada 1980 r. gen. Bogusław Stachura wydał rozkaz przygotowania akcji pod pierwotnymi kryptonimami „Wrzos” (plan internowania 12,9 tys. osób) i „Malwa” (blokada komunikacji i telekomunikacji). W nocy z 12 na 13 grudnia 1981 r., nie czekając nawet na formalne uchwalenie przez Radę Państwa dekretu o stanie wojennym, grupy funkcjonariuszy milicji i Służby Bezpieczeństwa zaczęły zajmować siedziby regionalnych struktur „Solidarności” oraz zatrzymywać działaczy związku. (...) Wśród internowanych 13 grudnia 1981 r. znalazła się większość przywódców „Solidarności”, z przewodniczącym związku, Lechem Wałęsą, na czele. Zdecydowanie odrzucił on propozycje współpracy. Został odizolowany od innych działaczy „Solidarności” i, po pobycie w Chylicach i Otwocku, umieszczony ostatecznie w ośrodku rządowym w Arłamowie. W pierwszych dniach stanu wojennego internowano około 5 tys. osób, które umieszczono w 49 ośrodkach odosobnienia w całym kraju. Internowania prowadzono także w późniejszym okresie; łączna liczba internowanych w okresie stanu wojennego sięgnęła 10 tys.

(...) Szczególnie dramatyczny przebieg miały strajki w kopalniach górnośląskich, gdzie górnicy stawili czynny opór. 16 grudnia 1981 r. w Kopalni Węgla Kamiennego „Wujek” w Katowicach w trakcie kilkugodzinnych walk milicjanci użyli broni palnej, zabijając dziewięciu górników.

Ze wstępu dr Antoniego Dudka do Teki edukacyjnej „Stan wojenny”

Instytutu Pamięci Narodowej w ramach realizacji programu badawczo – edukacyjnego o zasięgu ogólnopolskim Stan wojenny spojrzenie po 20 latach opublikował w maju 2003 r. książkę „Stan wojenny w Polsce 1981-1983”. Monografia o objętości ośmiuset stron, składa się ze wstępu oraz jedenastu rozdziałów poświęconych poszczególnym regionom Polski: 1. Dolnemu Śląskowi i Śląskowi Opolskiemu; 2. Górnemu Śląskowi, Podbeskidziu i Ziemi Częstochowskiej; 3. Lubelszczyźnie; 4. Małopolsce i Świętokrzyskiemu; 5. Mazowszu, Warmii i Mazurom; 6. Podkarpaciu; 7. Podlasiu i Suwalszczyźnie; 8. Pomorzu Gdańskiemu i

Kujawom; 9. Pomorzu Zachodniemu; 10. Wielkopolsce i Ziemi Lubuskiej; 11. Ziemi Łódzkiej i Sieradzkiej.

Prace nad dziejami stanu wojennego są kontynuowane w niektórych OBEP (m. in. Gdańsku i Wrocławiu) oraz centrali BEP, gdzie powstają dwie monografie dotyczące tego tematu. Pierwsza będzie poświęcona roli aparatu MSW w przygotowaniu stanu wojennego, druga zaś jego przebiegowi na obszarze Mazowsza.

Biuro Edukacji Publicznej przygotowało pakiet edukacyjny Stan Wojenny, ukazał się zbiór relacji pt. Świadczenia stanu wojennego oraz publikacja Stan wojenny w dokumentach władz PRL(1980-1983). Biuro Edukacji Publicznej organizuje warsztaty przedmiotowo-metodyczne dla nauczycieli „Jak uczyć o stanie wojennym” , wykłady otwarte i odczyty o stanie wojennym (Warszawa, Poznań, Kraków, Łódź, Lublin). W wielu miastach (min. Łodzi, Krakowie, Lublinie, Gdańsku, Wrocławiu, Rzeszowie) prezentowana jest wystawa „Stan wojenny po 20. latach.”

16 grudnia 2003 r. (wtorek) – odbędzie się dyskusja panelowa i promocja książek „Co nam zostało z tych lat... Opozycja polityczna lat 1976–1980 z dzisiejszej perspektywy” pod red. Jerzego Eislera oraz „Stan wojenny” pod red. Antoniego Dudka – godz. 17.00, Warszawa, Dom Literata, ul. Krakowskie Przedmieście 87/89.

W Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN, z łącznej liczby śledztw, których przedmiotem są zbrodnie komunistyczne, ok. 56 śledztw dotyczy zbrodni komunistycznych, popełnionych w związku ze stanem wojennym. Oprócz wskazanej liczby śledztw, prowadzone są również postępowania sprawdzające, będące efektem kolejnych zawiadomień o przestępstwie, kierowanych do pionu śledczego Instytutu Pamięci Narodowej.

Tematyka prowadzonych śledztw związanych ze stanem wojennym jest różnorodna. Dotyczą one zarówno bezprawnego pozbawienia wolności często połączonego ze szczególnym udręczeniem więzionych, fizycznego i moralnego znęcania się, czy też wymuszania wyjaśnień bądź zeznań od osób przeciwko którym prowadzono postępowania karne, ale również przedmiotem tych śledztw są niewyjaśnione dotychczas okoliczności śmierci wskazanych osób.

Do najpoważniejszych śledztw zaliczyć należy między innymi:

Śledztwo w sprawie udzielania przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego pomocy w uniknięciu odpowiedzialności karnej sprawcom przestępstw popełnionych w dniu 15 grudnia 1981 r. w Jastrzębiu Zdroju podczas pacyfikacji kopalni KWK "Manifest Lipcowy" (obecnie "Zofiówka") i w dniu 16 grudnia 1981 r. w Katowicach podczas pacyfikacji kopalni KWK "Wujek", polegającego na utrudnianiu i udaremnianiu prowadzonych w tych sprawach przez Wojskową Prokuraturę Garnizonową w Gliwicach śledztw: o sygnaturze Pg ŚI-II-2/81 "w sprawie zaistniałych w dniu 15.12.1981 r. na terenie KWK "Manifest Lipcowy" w Jastrzębiu Zdroju zająć (...)" oraz o sygnaturze Pg ŚI-II-7/81 "w sprawie zająć w dniu

16.12.1981 r. w KWK "Wujek" w Katowicach (...)", to jest o przestępstwo z art. 239§1 kk w zw. z art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (Dz.U. 1998, nr 155, poz. 1016) Do chwili obecnej w sprawie tej 3 byłym prokuratorom wojskowym postawiono zarzuty - przy czym co do jednego z podejrzanych nie zostały mu one ogłoszone i opinie biegłych lekarzy wskazują, że prawdopodobnie konieczne będzie wyłączenie i zawieszenie postępowania przeciwko Waldemarowi W., którego stan zdrowia nie pozwala na opuszczanie przez niego mieszkania.(...) W toku śledztwa ujawniono też przypadki przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy MO i SB w toku przesłuchań i „rozpytań” polegające na straszeniu lub biciu przesłuchiwanym, przy czym tylko nieliczne przypadki dotyczą przesłuchań protokołowanych, gdzie można ustalić na podstawie protokołu osoby przesłuchujące. W toku śledztwa zachodzi jeszcze potrzeba przesłuchania około 40 osób, przy czym konieczne będzie przygotowanie materiałów do wyłączeń oraz przystąpienie do czynności końcowych. Sporządzenie aktu oskarżenia planowane jest na koniec pierwszego półrocza 2004 roku. (wszczęte w dniu 29 listopada 2001 r. przez prokuratora Oddziałowej Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Katowicach)

Prowadzone przez Oddziałową Komisję w Lublinie śledztwo, w sprawie funkcjonowania w okresie od listopada 1956 r. do dnia 31 grudnia 1989 r. w strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w Warszawie związku, w skład którego wchodził funkcjonariusze byłej Służby Bezpieczeństwa, kierowanego przez osoby zajmujące najwyższe stanowiska państwowe, który miał na celu dokonywanie przestępstw, a w szczególności zbrodni zabójstw osób - działaczy opozycji politycznej i duchowieństwa, stanowiących - w myśl art. 2 ust. 1 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu - zbrodnie komunistyczne.

W ramach prowadzonego w tej sprawie śledztwa badane są okoliczności śmierci ponad stu ofiar, które straciły życie w okresie stanu wojennego i w latach następnych, w tym zabójstwa księdza Jerzego Popiełuszki dokonanego - jak przyjęto w wyroku skazującym sprawców tej zbrodni - w dniu 19 października 1984 r.

Podstawą śledztwa w tej sprawie, wszczętego w dniu 5 lutego 2002 r. stała się analiza akt postępowań przygotowawczych, przeprowadzonych w latach 90-tych przez były Departament Prokuratury Ministerstwa Sprawiedliwości i Prokuraturę Wojewódzką w Warszawie, które były między innymi przedmiotem wcześniejszych badań Nadzwyczajnej Komisji ds. Zbadania Działalności MSW - utworzonej w Sejmie RP I Kadencji. Stan prawny, wprowadzony ustawą z dnia 18 grudnia 1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej - Komisji ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, upoważnił pion śledczy IPN, do przejęcia i kontynuowania tych postępowań, które zawierają okoliczności mogące wskazywać na, istnienie zdarzeń, wyczerpujących znamiona zbrodni komunistycznych.

Charakter tych zdarzeń oraz przedmiot i dobro prowadzonego śledztwa, uniemożliwiają w tej chwili podanie bliższych szczegółów, odnoszących się do jego dotychczasowych ustaleń.

Kilka śledztw dotyczy bezprawnego pozbawienia wolności osób, które w dniu 13 grudnia

1981 r. organizowały bądź kontynuowały akcje protestacyjne.

W Oddziałowej Komisji w Łodzi prowadzone jest śledztwo w sprawie pozbawienia wolności Andrzeja S i Jerzego K. przez skazanie ich na wysokie kary, po 6 lat pozbawienia wolności, za przeprowadzenie akcji protestacyjnej w dniu 13 grudnia 1981 r., podczas gdy dekret o stanie wojennym z daty 12 grudnia 1981 r., zakazujący wszelkich akcji protestacyjnych, nie był w dniu 13 grudnia 1981 r. promulgowany, a więc jego zakazy nie były prawnie skuteczne. Podobne śledztwo prowadzi Oddziałowa Komisja w Lublinie, dotyczy ono bezprawnego pozbawienia wolności przez Wojskową Prokuraturę Garnizonowa w Lublinie, a następnie Sąd Warszawskiego Okręgu Wojskowego - Ośrodek Zamiejskowy w Lublinie Stanisława S. i dwóch innych działaczy Solidarności, za uczestnictwo w strajku w dniu 13 grudnia 1981 r., który to czyn wymienionych skazanych, nie stanowił jednak przestępstwa. Niektóre z postępowań dotyczą również bezprawnego pozbawienia wolności od dnia 13 grudnia 1981 r., przez następny okres, na podstawie decyzji o internowaniu, wydanej przez Komendanta Wojewódzkiego MO.

Spośród śledztw prowadzonych w bieżącym roku, które zakończono już skierowaniem aktu oskarżenia (łącznie 18 śledztw, którymi objęto 23 oskarżonych) prokurator Oddziałowej Komisji we Wrocławiu skierował do miejscowego Sądu Rejonowego akt oskarżenia przeciwko Stanisławowi N. , o to, że w dniu 31 sierpnia 1982 r. we Wrocławiu jako funkcjonariusz Wydziału III Służby Bezpieczeństwa w Komendzie Wojewódzkiej MO we Wrocławiu, działając wspólnie i w porozumieniu z inną osobą, w celu naruszenia praw człowieka, wziął udział w pobiciu Mariana K. narażając go na bezpośrednie niebezpieczeństwo spowodowania obrażeń w postaci złamania ściany zatoki szczękowej prawej, naruszając czynności narządów ciała na czas powyżej siedmiu dni, tj. o przestępstwo z art.158 § 1 kodeksu karnego z 1969 r. w zw. z art. 2 ust. 1 ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej. Podobne akty oskarżenia wnoszono i wcześniej.

Prokurator Oddziałowej Komisji w Katowicach skierował w dniu 1 października 2001 r. do Sadu Rejonowego w Częstochowie akt oskarżenia przeciwko Barbarze W. (wyrok zapadł 5 grudnia) zarzucając jej, że w okresie od grudnia 1981 r. do czerwca 1984 r. w Lublińcu, Częstochowie i Dąbówku przekroczyła przysługujące jej, jako funkcjonariuszowi Wydziału Śledczego Służby Bezpieczeństwa KW MO w Częstochowie uprawnienia wobec osób internowanych i zatrzymanych, poprzez naruszanie nietykalności cielesnej i godności osobistej tych osób, zmuszanie ich groźba do składania wyjaśnień, jak też podjęcia współpracy ze Służbą Bezpieczeństwa tj. o przestępstwo z art. 231 kodeksu karnego. (Sąd rejonowy w Częstochowie wyrokiem z dnia 5 grudnia 2003 r. uznał Barbarę W. winną zarzucanych jej czynów, opisanych w pkt. 1, 2, 8, 9, 16 aktu oskarżenia i wymierzył łączną karę 2 lat pozbawienia wolności i wykonanie tej kary zawiesił na okres próby wynoszący dwa lata. Nadto orzekł grzywnę 50 stawek dziennych po 80 zł, opłatę i koszty). Z kolei w dniu 19 grudnia 2002 r. prokurator Oddziałowej Komisji we Wrocławiu skierował do Sadu Rejonowego w Wałbrzychu akt oskarżenia przeciwko Jerzemu H. (skazany 5 października br.) o to, że w okresie od grudnia 1981 r. do końca 1986 r. na terenie jednego z dolnośląskich miast jako funkcjonariusz Służby Bezpieczeństwa KW MO, działając wspólnie z dwoma innymi oficerami znęcał się fizycznie i moralnie nad zatrzymanymi członkami

NSZZ Solidarność w ten sposób, że bił ich pięściami i kopał po całym ciele, wykręcał ręce do tyłu, dusił, zakładając na twarz maskę przeciwgazowa z zablokowanym dopływem powietrza, porażał prądem elektrycznym, bił pałką milicyjną po rękach i stopach, groził pozbawieniem życia oraz znieważał słowami powszechnie uznawanymi za obelżywe, tj. o przestępstwo z art.184 § 1 kk zw. z art.156 1 kk z 1969 r. (5 października 2003 r. Sąd Rejonowy w Wałbrzychu skazał Jerzego H. na dwa lata więzienia. Sąd postanowił nie zawieszać kary. Do czasu uprawomocnienia wyroku Sąd utrzymał wobec Jerzego H. dozór policyjny i zatrzymał paszport).

Prokurator Oddziałowej Komisji w Poznaniu skierował, w dniu 9 stycznia 2002 r. do Sadu Rejonowego w Koninie akt oskarżenia przeciwko Janowi D., Julianowi K., Miłostawowi T. oraz Henrykowi N., którym zarzucono, że w latach 1981-1985 będąc funkcjonariuszami Służby Bezpieczeństwa, wykonującymi czynności służbowe w ramach postępowań karnych prowadzonych przeciwko członkom NSZZ Solidarność znęcali się fizycznie i psychicznie nad zatrzymanymi w ten sposób, że w trakcie wielogodzinnych przesłuchań znieważali ich słowami powszechnie uznawanymi za obelżywe, demonstrując broń palną grozili pozbawieniem życia, zadawali uderzenia pięściami, pałką milicyjną oraz kopali po całym ciele, przykuwali kajdankami za ręce i nogi do kaloryfera oraz zmuszali do stania bez odzieży w otwartym oknie przy kilkustopniowym mrozie, tj. o przestępstwo z art.184 § 1 kk i inne kodeksu karnego z 1969 r. W wymienionych sprawach, które skierowano z aktem oskarżenia do właściwych sądów nie zapadły jeszcze orzeczenia końcowe, chociaż w kilku z nich odbyło się już po kilka rozpraw sądowych.